

Gramsciyen Anlamda Kültüre Bakış

GUFRAN DÜNDAR

Kültür kavramı, tarihsel süreç boyunca farklı şekillerde tanımlanmıştır. Koeber ve Kluckhohn'e göre kültüre ait 164 farklı tanım bulunmaktadır. Dolayısıyla, Williams, kültür kavramının tanımlanması en zor kavramların başında geldiğini belirtmektedir (Oğuz, 2011: 124). Tylor kültürü "sanat, felsefe, ahlak ve diğer yeteneklerin oluşturduğu bütünler" olarak tanımlamıştır (İrvan, 1997: 34). Williams kültürü tanımlarken ekonomik dünyadan bağımsız olamayacağını ifade etmiştir (Kızıldağ, 2001: 23). Hall ise "egemenliğin ortaya çıktığı ve güvence altına alındığı alan" olduğunu ifade eder (Storey, 2000: 10). Tozzer'e göreyse kültür, toplumsal olarak sonraki kuşaklara aktarılan davranış kalıplarıdır (Emiroğlu ve Aydın, 2003: 522). Bu sebeple her toplumda, her zaman kültürel değişimler gerçekleşebilmektedir. Her jenerasyon kendi tecrübelerinden bir şeyleri kültüre kattığı gibi, artık ihtiyacı kalmadığı kültürel unsurları da kültürden atabilmektedir. Dolayısıyla tüm kültürler sürekli olarak evrim geçirmektedir (Duverger, 1998: 81). Kültür üzerine bu kadar farklı tanımlama olması, kültürün bizlere sınırsız bir perspektif sunmasından ve disiplinlerarası bir olgu olmasından kaynaklanmaktadır. Kültürün bizlere sunmuş olduğu bu sınırsızlık sebebiyle, hemen her düşünür, kültürü farklı bir noktadan ele alarak açıklamaya çalışmıştır. Dolayısıyla kültürün herkes tarafından kabul görece net bir tanımlanmasının olamayacağı gibi kültürü tam anlamıyla bütüncül bir biçimde inceleyebilecek bir kuramın da mevcut olmadığını söylemek mümkündür. Kültürün, yukarıdaki tanımlamalar doğrultusunda en etkili ve bütüncül şekilde ele alındığı kuramlardan birisi, kültürü ideolojik olarak ele alan Marksist yaklaşım ve kültürün siyasal yapı ile olan ilişkisini bizlere sunan Gramsci'dir.

"*Hapishane Defterleri*"nde özellikle kültür ve iktidar arasındaki ilişki üzerinde duran Gramsci'nin kültür anlayışı, kültürün içeriğinden daha çok rolü ve işleyiş üzerinedir. Gramsci'nin kültür anlayışı, devlet tanımlaması incelendiğinde kendisini göstermektedir. Devlet, tam anlamıyla tarafsız ve tüketici bir bürokrasi olarak hizmet etmemektedir. Gramsci'ye göre devlet bu durumun aksine; bir egemenlik aracıdır ve elbette sermayenin, burjuvazinin çıkarları doğrultusunda hizmet etmektedir. Gramsci'ye göre devlet, iktidarın önemli unsurlarının fiziksel güç kullanmak olduğu kadar, düşüncelerin denetimi olduğunun da farkına vardığı anda kültür, önemli bir unsur olarak

kendisini göstermektedir (Smith, 2007: 62). Düşüncelerin denetimi noktasında hegemonya kavramı başta olmak üzere; organik aydın ve folklor gibi kavramlar, Gramsci'nin kültürü çok boyutlu bir şekilde ele almasını ve rolünü kavramsallaştırmasını sağlamaktadır.

Hegemonya, egemen grubun, fiziksel güç kullanılarak değil; aksine düşüncelerin denetimi sayesinde diğer gruplar üzerinde rıza üretmesiyle elde edilen iktidardır (Gramsci, 2009: 28). Gramsci, iktidarın egemen söyleminin, hegomonik aygıtlar olarak ifade ettiği eğitim, din, aile gibi araçlar ile toplumun diğer kesimlerine aktarıldığını ve bu aktarımın sürekli yeniden üretildiğini; bu sayede egemen söylemin bir süre sonra doğal bir söylem olarak, toplumun diğer kesimleri tarafından kabul edildiğini belirtir ve klasik Marksist anlayışın aksine, kültürü, iktidara gelme mücadelesinin yaşandığı bir alan olarak tanımlar (Ataay ve Kalfa, 2008: 38).

Gramsci'ye göre kültür, ideolojik söylemlerin çatışma alanıdır ve bu çatışma alanında egemen söylem, gücünü 'rıza'dan almaktadır (Hall, 2006: 223). Gramsci'ye göre siyaset, son kertede kültüre dayanmaktadır. Bu sebeple egemen söylemin kendisini kabul ettirebilmesi için iktidarın kendi aydınlarını yarattığını ifade eder. Gramsci'nin organik aydınlar olarak ifade ettiği bu kesim; hegomonik inançların yayılması noktasında başat bir rol oynamaktadır (Smith, 2007: 62). Gramsci, bağımsız bir aydınlar sınıfı bulunmadığını, egemen söylemin kendi aydınlarını yaratacak geleneksel aydınları yendiğini ya da asimile ettiğini söyler (Crehan, 2006: 205). Organik aydınlar papazlar, gazeteciler ve düşünürler gibi karmaşık, felsefi ya da siyasal içerikleri, meseleleri günlük dile çeviren ve kitlelere egemen söylemin devamlılığının sağlanmasına yönelik rehberlik eden kişilerdir (Smith, 2007: 62). Bu bağlamda inançlar, semboller, simgeler, ritüeller ve farklı değerler egemen söylemin devamlılığının sağlanması amacıyla kullanılmaktadır. Yeni bir kültür oluşturmak, organik aydınların sırtına yüklenmiştir (Crehan, 2006: 223). Gramsci, organik aydınların, egemen söylemin devamlılığını sağlamak için kullandığı inanç, ritüeller ve adetler gibi değerleri folklor olarak tanımlamaktadır.

Folklor, insanlar arasında yaygın olan inanç, ritüeller, adetler ve diğer değerleri ifade etmektedir. Gramsci folklorün, halkın kültürel yaşamını hangi şartlar altında sürdürdüğünü anlamaya yaradığını; ancak egemen söylemin, folklorün bünyesinde bulunan değerleri esnetebildiğini; hatta bu değerlerin dönüştürülüp, değiştirilebildiğini belirtmektedir. Dolayısıyla Gramsci'ye göre egemen söylem, yaratmış olduğu kültür ile eski gelenekleri birleştirmektedir (Crehan, 2006: 156-159).

Son olarak, kültür ve iktidar arasındaki ilişkiye dikkat çeken Gramsci, egemen söylemin, devamlılığını sağlayabilmek amacıyla hegemonyayı; hatta kültürel hegemonyayı yarattığını belirtir. Dolayısıyla kültür, egemen söyleme

rıza gösterilmesi noktasında oldukça önemli bir güç olarak kabul edilmelidir. Gramsci'ye göre kültür, egemen söylemin pratiğe dökülmesinde tüm silahlar kadar önemlidir. Organik aydınlar ile yaratılan kültür, egemen söylemin, şiddetten uzak bir şekilde kendisini kitlelere kabul ettirmesini ve kitleleri kontrol etmeyi sağlar.

Kültürün içeriğinden çok rolüne ve işleyişine odaklanan Gramsci, hegemonya kavramı özelinde 1960'larda kendisini gösteren yeni sol entelektüellere politik ve kültürel etkinlikler bağlamında önemli bir ilk örnek oluşturmanın yanı sıra *Britanya Kültürel Çalışmalar (Birmingham) Okulu*'nun 1970'li yıllar boyunca yapmış oldukları çalışmalarda da görece önemli bir rol oynamıştır (Smith, 2007: 65). Bu sebeple, kültürü, başta hegemonya kavramı olmak üzere çok boyutlu bir şekilde ele alması, Marksist yaklaşım, Gramsci özelinde kültürü en bütüncül ele alan kuramlardan birisi olarak görülmektedir.

Kaynakça

- Ataay, F. & Kalfa, C. (2008). 'Modern Prens'ten 'Post-modern Prens'e: Gramsci'nin Siyasal Parti Kuramı Üzerine, *Akdeniz İİBF Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 15, Sayfa: 26-49.
- Crehan, K. (2006). *Gramsci, Kültür, Antropolji*, (Çev. Ü. Aydoğmuş), Kalkedon: İstanbul.
- Duverger, Mourice (1998), *Siyaset Sosyolojisi*, (Çev. Ş. Tekeli), Varlık Yayınları: İstanbul.
- Emiroğlu, K. & Aydın, S. (2003). *Antropoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları: Ankara.
- Gramsci, A. (2009). *Hapishane Defterleri*, (Çev. E. Ekinci), Belge Yayınları: İstanbul.
- Hall, S. (2006). *Kültür, Medya ve İdeolojik Etki, Medya, İktidar, İdeoloji*, (Der. M. Küçük), Bilim ve Sanat Yayınları: Ankara.
- İrvan, S. (1997). *Medya Kültür Siyaset*, Ark Yayınları: İstanbul.
- Kızıldağ, Ş. (2001). *Pop Müzikten Popüler Kültüre: Medya Çocukları*, Şehir Yayınları: İstanbul.
- Oğuz, E. S. (2011). Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı, *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 28, Sayı: 2, Sayfa: 123-139.
- Smith, P. (2007). *Kültürel Kuram*, (Çev. S. Güzelsarı ve İ. Gündoğdu), Babil Yayınları: İstanbul.
- Storey, J. (2000). *Popüler Kültür Çalışmaları Kuram ve Metotlar*, (Çev. K. Karasahin), Babil Yayınları: İstanbul.